

Nástěnné malby v kostele Stětí sv. Jana Křtitele v Hostivaři

Prof. PhDr. Ing. Jan Royt, Ph.D.

Apsidu kostela Stětí sv. Jana Křtitele v Hostivaři zdobí nedávno odkryté vzácné nástěnné malby z druhé poloviny XIII století.

Konše apsidy dominuje postava trůnícího Boha Otce v mandorle. Ten sedí na monumentálním trůnu, jehož spodní část zdobí dva medailóny s vyobrazením hvězd. Spasitel pod nohama drtí draka a lva. Ruce zalomené v lokti směřují v gestu oranta vzhůru, dlaně, patrně původně s ranami, obrací Bůh k divákovi. Oblečen je do spodního roucha světlé barvy, přes které má přehozen purpurový královský plášť. Podlouhlá vousatá tvář Boží má mladistvý výraz, oči upřeně směřují k divákovi. Na ramena mu spadají dlouhé vlnité vlasy. Okolo hlavy má svatozář s křížovým nimbem, který označuje nejen Krista, ale i Boha Otce, jak je to zřejmé například na miniatuře s vyobrazením Trůnu Milosti v rukopise z Cambrai.

(Wesminsterská škola, kol. 1120, Cambrai, Bibliothèque Municipale, Ms. 234, fol. 2r, **obr. 1**). Před trůnící postavou Boha se vznáší krucifix s korpusem Krista.

Mandorlu přidržuje dvojice andělů oblečená do bílého spodního roucha a svrchního šatu červené barvy, přes nějž má štolu skříženou po způsobu jáhnů na prsou. V dotyku s mandorlou spatřujeme čtveřici okřídlených symbolů evangelistů s nápisovými páskami: vlevo dole lev sv. Marka, vpravo dole býk sv. Lukáše, vlevo nahoře orel sv. Jana Evangelisty, právo nahoře anděl sv. Matouše. Ve spodní části obrazového pole je pár stylizovaných stromů, snad poukaz na rajske stromy poznání a života. V pásu pod mandorlou jsou v kruhových medailónech zobrazeny hlavy mužů a žen, některé ozdobené korunou. Jde patrně o proroky a sibylly.

Apsidu původně osvětlovala trojice oken (poukaz na Nejsvětější Trojici). Plochy mezi okny zdobí nástěnné malby. Po pravici Kristově, tedy na významnějším místě je vyobrazen v architektonicky profilované nische s mniškou

patron kostela sv. Jan Křtitel s agnuskem v ruce, po Boží levici stojí v podobné nice postava arcibiskupa s paliem, patrně patrona pražské diecéze sv. Vojtěcha. Ve špaletách oken spatřujeme postavy světic, patrně svatých panen, z nichž můžeme v prostředním okně identifikovat sv. Kateřinu s kolem v ruce a v levém okně svatých Petra a Pavla. Ve vrcholu okenních špalet jsou umístěny velké hvězdy. Spodní část stěny apsidy zdobí nástěnné malby s výjevy z Kristova Narození. Dochovaly se pouze dvě scény. Na první z nich identifikujeme jesle s malým Kristem zavinutým do zavinovačky, nad nímž se zjevuje hvězda. Za jeslemi stojí volek a oslík. Jak je patrné z fragmentů ve spodní části scény leží či sedí Panna Maria, vpravo pak sv. Josef. Kompozice hostivařského Narození má svoji obdobu na miniatuře s narozením Krista v Antifonári královny Alžběty Rejčky (1317, Rajhrad, klášterní knihovna, Ms. 600, iniciála C. fol. 28, **obr. 2**). Na druhém vyobrazení anděl Páně stojící vlevo ukazuje na hvězdu, podobně jako postavy pastýřů vpravo. Mezi nimi se pase stádo oveček. Na základě dochovaných analogií se můžeme důvodně domnívat, že na první nedochované scéně mohlo být Zvěstování Panně Marii, na poslední pak předpokládáme Klanění tří králů.

Malby vytvořil umělec jehož dominantním výtvarným prostředkem je výrazná linie vymezující tvary. Barvě přisoudil kolorující lokální funkci. Výraznou ikonografickou inovací je postava trůnícího Boha Otce v mandorle, před nímž se vznáší kříž s tělem Spasitele. Nejbližší typové analogie nacházíme na miniatuře v rukopise ze západní části Německa či Belgie (folio z rukopisu ze Salzburgu, pol. 12. stol., Vídeň, Albertina, **obr. 3**) a na tympanonu severního vstupního triangle dómu v Erfurtu (kol. 1330, **obr. 4**). V obou uvedených analogiích však jde o ikonografický typ Nejsvětější Trojice typu Trůnu milosti. Na našem vyobrazení však postrádáme holubici Ducha Svatého. Bůh Otec pod svýma nohama drtí lva a draka, což je poukaz na žalm 91, 13: "...po lvu a po zmiji šlapat budeš, pošlapeš lvíče i draka." Jde o vyjádření vítězství Spasitele na hříchem a ďáblem. S

nejstarším vyobrazením, kdy Kristus šlape na draka a lva nacházíme na mozaice v arcibiskupské kapli v Ravenně. Tradičním motivem je zobrazení andělů přidržujících mandorlu (viz např. Nástěnná malba v apsidě kostela sv. Jana Křtitele v Dolních Chabrech) a symbolů evangelistů.

Malby ve zkratce demonstrují celé dějiny spásy. Zobrazení Kristova Narození poukazuje na první příchod Spasitele na tento svět. Ukřižovaný – obětovaný Kristus představuje zásadní předěl v historii spásy, neboť smrtí na kříži Spasitel vykoupil celé lidstvo a zároveň Ukřižovaný zosobňuje mešní oběť odehrávající se na oltáři. Milosrdný a slitovný trojjediný Bůh ukazující své rány pak bude spravedlivě soudit při druhém příchodu ty, kteří v přijali jeho obětovaného Syna jako pravého Boha. Svaté Panny ve špaletách okem, stejně jako patron kostela sv. Jan Křtitel a patron pražské arcidiecéze sv. Vojtěch se přimlouvají u Božího trůnu za shromážděnou obec věřících. Proroci a sibylly v medailonech zvěstují ve svých proroctvích vylíčené dějiny spásy.

Přílohy:

- 1. Vyobrazení Trůnu Milosti v rukopise z Cambrai.** (Wesminsterská škola, kol. 1120, Cambrai, Bibliothèque Municipale, Ms. 234, fol. 2r, **obr. 1**)
- 2. Narození Krista v Antifonáři královny Alžběty Rejčky**
(1317, Rajhrad, klášterní knihovna, Ms. 600, iniciála C. fol. 28, **obr. 2**)
- 3. Postava trůnícího Boha Otce v mandorle, před nímž se vznáší kříž s tělem Spasitele. Miniatura v rukopise ze západní části Německa či Belgie**
(folio z rukopisu ze Salzburgu, pol. 12. stol., Vídeň, Albertina, **obr. 3**)
- 4. Tympanon severního vstupního triangle dómu v Erfurtu**
(kol. 1330, **obr. 4**)

Obr. 1

est in utero habens quod enim in ea natum est de spiritu sancto

est aevia. Et vocat

ristus natus est nobis **In**uita

Venite a dore mus. ps

Venite ante **D**ominus de

xit ad me filius meus estis e

go hodie genui te **Quare** frater. **T**amquam sponsus

dominus procedens de thalamo suo. **Celi** enar. **D**iffu

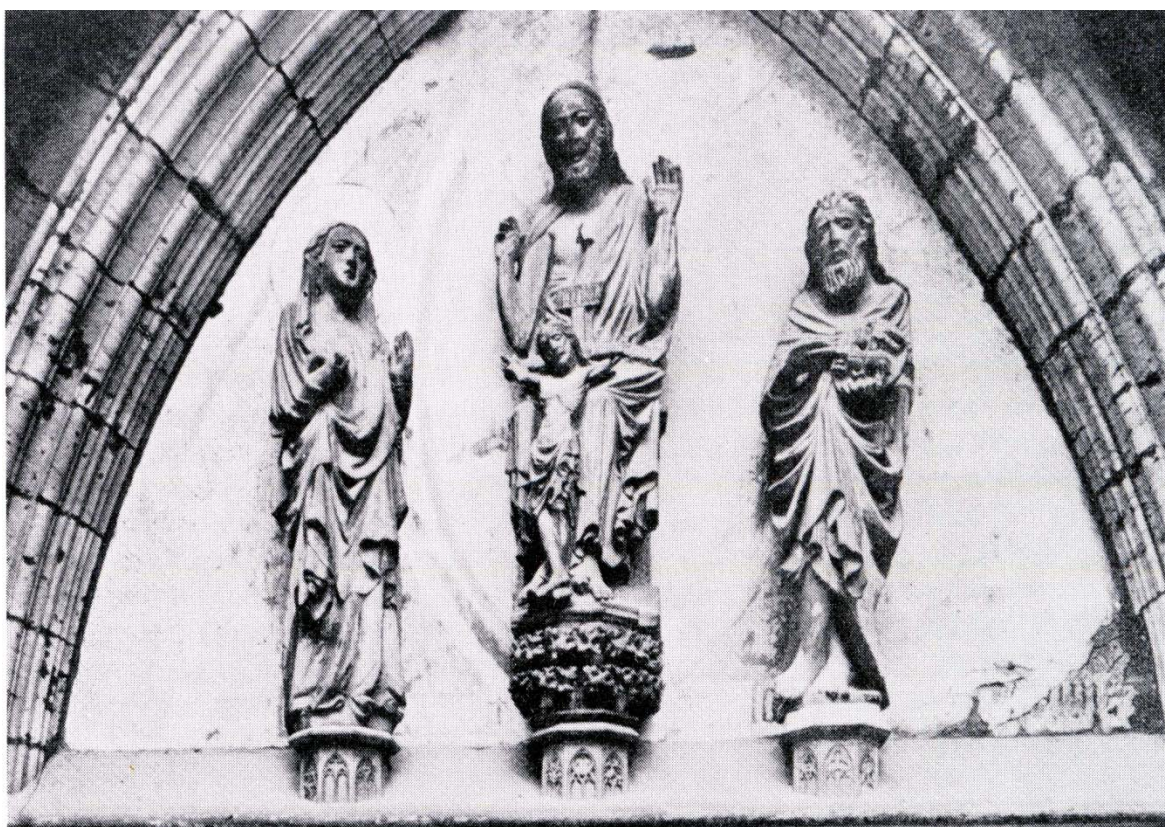
sa est gratia in labiis tuis propterea benedixit te deus in eternum

Eructavit an **S**uscipimus deus misericordiam tuam in

Obr. 3

Obr. 4